

ביקורת הנולד, החברה והאדם בסיפורי אנדרסן

מאת חסידה נשר

מי ידע דרך הרוח ! רוח האדם שנברא בצלם ושאין לפניו קטון וגדול, שוע ודל. ורוח זה באדם מבחין בין טוב לרע, רחש באמת, גם אם כוּסְתָה ב"עשרים מצעות ובעשרים כסתות". הוא משמיע את דבריו באומץ ומכוחה הוא מתיצב בפני מלכים. במחיידי הוא מסיר את המוסכמות החברתיות שנתאבנו במרוצתם של דורות והאמת — כנחשפת מאליה, ואמת זו מעמיד אנדרסן לא רק מבחינה עיונית-פילוסופית ; הוא **הגשמתה, המחשתה** בעצם מהותו : "טוב ילד מסכן וחכם ממלך זקן וכסיל". הוא הילד המסכן והחכם, שעלה מתחתית הסולם החברתי והגיע להיכלי מלך ; מלך זקן וכסיל — בחינת מוסכמות ונדושות וקונבנציות, שהזקינו ולא בחכמה.

ולא זו בלבד, שדורות-אנשים לא למדו לקח בבחינת "ימים ידברו" אלא עוד טחו התפל וחיזקו את הסלף. והוא, המשורר, הוא הילד בחינת האמת הראשונה, המקור-רית, אשר בניוטריליות שלו, הוא שומר על סולם-ערכים יציב, שלא יתעוות. וכתכונתו של הילד, מטייל לו המשורר בזמנים ובמקומות, ילדי-הזמיון והכיסופים, באשר הכל אפשרי וחי. ושיג לו עם בהמה, חיה ועוף ויודע הוא שיח אילנות ואף את הדומם הוא מדובב (קומקום התה, החרוט והכדורית. הצוארון ועוד). ואותו עולם נשגב הוא, אלא דא עקא, שאינו מתיישב עם המציאות הזאת, הכאנית והעכשווית. ומה יעשה אדם ואיך ינהג נוכח אותו פער שבין שני העולמות ! וכיוון ששניים הם — איזה קודם לאיזה ?

ויתרה מזו : איזהו העולם האמיתי, הממשי, מראה עיניים או הלך נפש ? זה שבמציאות או זה שבחזון ? דבר אחד ברור : תחושת הפער הזה הוא המכאוב הגדול. ואל הסלע הזה — אם ננקוט לשון אנדרסנית — מתנפצות אניות התימה והכמיהה. שבריהן הן **האדישות שבהשלמה** עם מצבים ועם דברים כמורה שהם והם היאוש מן התקווה לתקנם.

המאבק הריגושי הזה הוליד באנדרסן את האירוניה כנגד סדרי החברה ומוסדותיה ותכונותיה הטובות העמידו את ההומור הדק, אותה בת צחוק סלחנית שאין אחריה ולא כלום.

הורתו ולידתו של עולמו הפיוטי — בעליית הזרם הרומנטי בספרות וחותמו טבוע על רבות מיצירותיו. סימניה העיקריים של הרומנטיקה הם: כיסופים ורעב, יפי הטבע וחולי (חמשה בתרמיל אחד) אהבה והרג, נקם ואין שלם ואותה צורה ספרותית כשלעצמה: האגדה. וגם בזה היה אנדרסן מקורי: אצלו אין האגדה באה במקום המציאות אלא היא משמעותה הפנימית וכך היא נראית בעיני אנשים, שעדיין לא נתקוהו חושיהם.

נושאי סיפוריו של אנדרסן חוסים בצל הגישה של "עלמא דשוקרא". יש אצלו הירארכיה, אלא שהיא מהופכת, ראשה כלפי מטה, אמנם בראש הסולם של מעמדות בחברה עומד המלך אלא שעל-פירוב הוא בובה, בול עץ. המלכה פקחית ממנו, וכן — **בסולם יורד מבחינת המוסכם ועולה מבחינת הפתיעה**, עד לילד הקטן ולנערת המטבח המסכנה שבארמון המלך ולדייג הדל, שהוא הוא המכיר את הזמיר האמיתי ויודע את מקום המצאו. ובמקביל לאותה הירארכיה יש סולם כזה גם בגישה ובהשקפת העולם. ולפי שאנדרסן יוצא חוצץ נגד אותן תפיסות ואותם סדרים-לא-סדרים, מובן כי לא על המלך לבדו עובר לעגו אלא אף על אחד ממסודות החברה הוותיקים, היסודיים והכבודיים ביותר שבה: על מוסד הנשואין, מוטיב מצוי מאוד הוא ביצירותיו. הכל משתדכין. החל בצעצועים במגרת שולחן חדר הילדים ועד קטני הקטנים של המציאות: שברי כלים ופסולתם.

מוטיב ה**ילד**, המפעים את יצירתו אינו אלא קריאת תגר של המשורר לכישרון המקורי כנגד מצוות אנשים מלומדה, ואם כן — ציפור הזמיר בסיפורו "הזמיר" היא גלגולו של הילד ב"בגדי המלך החדשים" והוא המלומד כנגד הצל בסיפור "הצל". בכל אלה מתגלגל המשורר ובפיהם הוא שם את רעיונותיו והגיגיו.

נאמר, כי המלכה פקחית היא מן המלך: בת המלך התורקי אומרת ל"אביר", בן הסוחר: "רק תן דעתך, שיהיה בפיך סיפור מעשה יפה באמת לספר להם, כי אבי ואמי אוהבים מאוד סיפורי מעשיות. אמי אוהבת סיפור שהוא חסוד-חסוד ומהוגן אבל אבי אוהב שיהיה מבדח". (הארגז המעופף). אלה איפוא בעיותיו של המלך והם **מעשיו**, שמיעת סיפורים. וכן הוא אותו נסיך שכל הקריטריון של נסיכה אמיתית בעיניו הוא נוחותה ורגישותה הפיסית, האגואיסטית ולא חישה בסבל הזולת, (הנסיכה והאפונה) ובתפיסת דברים שכזאת הוגג הנכל: "והקיסר העניק לשני הרמאים את צלב האבירים" (בגדי המלך החדשים). ושיא האירוניה כנגד המלך: "ובכן היה הגולם למלך והוא זכה לאשה ולכתר-מלכות" (הגולם).

וגם היושבים ראשונה במלכות לא נסתרו מחמתו: "הרבה ראה הפנס בימי קיומו, הרבה האיר באורו ואולי לא פחות משלשים וששת יועצי העיר" (פנס הרחוב הישן).

"מלך במשפט יעמיד ארץ". פתגם זה הוא על מנת שיהיה. ובינתיים — "מקום המשפט שמה הרשע" וגו' וכך נערך השקול למתן הפרס על ריצה מהירה: "ביחס לפרס הראשון, מניתי אותיות הא"ב מתחלתו וביחס לפרס השני מניתי אותן מסופו" (המהירים לרוץ).

ודוק: השופט היה המוט, התקוע במקום ולא ימוט! ובין אמת למצות אנשים מלומדה:

"כן, הצל היה הדור מאד בלבושו ודבר זה הוא הוא שעשה אותו לאדם" (הצל). וכך היא דרכו של הרע: בתחלה אומרים לרע טוב ואחר כך הוא מעמיק והולך, עד שאומרים לטוב — רע. בתחלה היה הצל נלווה למלומד ואט אט התחיל נוטל שררה עד שנתהפכו היוצרות והמלומד הפך לצלו.

בטויים לכנות ולראשוניות (ולפיכך הם גם התגלמות המשורר, כאמור) הם בין היתר גם השושן והזמיר, המופיעים לרוב בצוותא חדתא. הם גם בטויי היופי ושאר הרוח אשר במציאות ובשני דברים אלה מבקש נסיך אמיתי, "שלא היה לו כסף רב, אבל מלכות היתה לו לרכוש לבה של נסיכה": "אבל פקע שושן זה נתן ריח כל כך, עד שהיה משכיח מליבך כל צרה ודאגה. וגם זמיר היה לנסיך, זמיר שהיטיב לשיר" (רועה החזירים). אך לא כן היה טעמה של הנסיכה: "אך כשנגעה בו הנסיכה כמעט פרצה בבכי — אין הוא מלאכותי, הוא אמיתי. איזו בוש! (שם). ומוטיב זה בהרחבה רבתי בסיפור "הזמיר", שממרחקי ארץ לא פסקו משאול לזמיר ושהכל שמעו עליו פרט לאנשי החצר, עד כי דימו את קולו לגעיית הפרות ולקרקור הצפר-דעים. בינתיים הובאה לארמון הצפור המלאכותית והיא שרה את שירתה. "אבל הדייג המסכן, ששמע בזמנו את הזמיר האמיתי, אמר: ובכל זאת כמו חסר משהו" (הזמיר).

ומה עלה בגורלו של הזמיר האמיתי? "הוא שולח לארץ גזרה" (שם). אך כנגד זה — ענשו וסופו של הזמיר — המכונה: "הנגינה פסקה. או אז הביאו את השען ולאחר הרבה משמושים הפעיל את הצפור במידת-מה" (שם).

במבנה אותה היירארכיה, כמו היחס שבין מעמד המלוכה לפשוטי העם, כן בין עיר הבירה לשאר עיירות וכפרים. והאנשים בה והמלומדים — הם ומעבידיהם הבל. "אם תקח זכוכית כזאת ותביט בעדה על טפת מים — היא נראית אז כקערית מלאה סרטנים, הזוחלים זה על גבי זה וקורעים זה מעל זה את הזרועות והרגליים" (טפת המים). ובתוך משטר שכזה שוררת החוקה האלילית העכומית היוונית, שאין זכות קיום לחלשים ובעלי המומין שבחברה: "והנה אחד שהיתה לו יבלת והיא גרמה לו כאב. והם התנפלו עליו בכל חמת כוחם וקרעוהו וזללוהו. אל לו להרגיש עוד כאב" (שם). וזו ההתיחסות למציאות, לא רק שאין דורש ואין מבקש אלא מת-ענגים על כך: "מה מבדח כל זה, אמר הקוסם — אבל מהו הדבר בעיניך? הלא זה ניכר ברור היטב! זוהי העיר קופנהגן, או איזה כרך אחר" (שם). ובפחות סרקאזם וביתר כנות: "בעצם הדבר, הן מכוער הוא העולם מאוד! לא הייתי רוצה להיות

אדם, לולא אותה ההנחה המקובלת והמוסכמה בכל העולם, כי היות אדם ענין נכבד הוא" (הצל).

ובחברה מבולבלת זאת, תהוה ולא סדרים בה, יש צדיק אובד בצדקו וגם הפעם — ילדה קטנה (מוכרת הגפרורים): "ובחשכה הזאת הלכה לה ילדה קטנה ועניה ויחפת רגליים שהכחילו מקור". זו היתה המציאות, שבשפל המצב ירד עליה חסד הדמיון וסבתה, היחידה שאהבתה בחייה נגלתה עליה ואספה אותה אליה: "אבל בהשכמת הבוקר הקר, צנופה בין שני הבתים, ישבה הילדה הקטנה מתה מקור" (מוכרת הגפרורים). ועד כאן רחמי הבריות זה על זה — כשנמצאו כל הגפרורים שרופים "מנסה היתה להתחמם, אמרו". וכן בסיפור המרגנית ובזמיר שהושם בכלוב על פי שירתו אלא ששכחו לדאוג לאכלו.

"אוהבי עשיר רבים". כך נהנה אותו חייל שב"קופסת הגפרורים" מידידים לרוב כל זמן, שהיתה הפרוטה מצויה בכיסו. "איזה בחור נחמד הוא, אדון לאמתו". אך בהשתנות המצב: "אף אחד מידידיו לא בא לראותו, כי על כן רבות כל כך היו המדרגות שצריך לעלות בהן" (שם). וכן — ב"התבה המעופפת": "ידידיו נערו חצנם ממנו עכשיו".

ניתן הסכל במרומים רבים. לא זו בלבד, שלא הכל במציאות האנושית נושק על פי ההגיון אלא הפוכו של דבר. אחד הקצוות לדעה זו הוא הסיפור: "הכל לטובה". זה מין גן-עדן של טפשים, אותו אכר סכל, המחליף סוס בפרה וזו בכבשה וממנה לאווז וכו' עד לשק תפוחים רקובים, שהם "שרידי של עשירות", אלא מקבל הוא תמורתו שק מלא שקלי זהב. זה הפרס שנותן אנדרסן לסכלות.

בין תם לתם (מאמר מוסגר). יש תמים בחברה האנושית; אדם החסר נסיון-חיים, שלא נשחק כליל בערמה ובתככים. תמות זו נעה על סולם, בין אמוני-יתר, הניתן לכל אדם ועד לסכלות יתירה, כדלעיל. יש גם מוטיב התם או המטורף, בספרות. הוא המטורף של שקספיר. מה תפקידו של אותו "שוטה העיר"? בשטותו הוא מעז לומר קבל-עם את כל הביקורת על אותם דברים שאין בהם נחת לזה מזה, מה שאין האדם המיושב, המקובל על הבריות יכול לומר מבלי שינודה מהם. על כן, השוטה הוא "צורך נפש" של החברה, בפיו שם המשורר הנאבק במוסכמות ובעוותים את מחאתו והתנגדותו. לפיכך נמצא שדבריהם של אותם שוטים אינם בהכרח איווולט ונהפוך הוא. ראויים הם לעיון רב. גם שגעונו של המטורף בשקספיר הוא "שגעון נכון מאד" כי בהיותו משוחרר מחוקי הנמוס בתוקף שגעונו, אומר אמת לאמיתה*:

* שונה ביותר הוא הגולם שבסיפור הגולם המיוחס למהר"ל מפראג. שם משמש הגולם בכמה מישורים: הוא חוטביציו ושואב מימיו של הנהר"ל, כדי שלא ישתעבד באדם, לשם כך, ואפילו בגוי. כמו כן

"אלה הם אפוא האזונים פה! השיב הגולם. ובדברו זרק את כל הרפש ישר בפניו" (הגולם).

יש שהמציאות דומה עלינו כזירה של מאבקים ותחרויות, כים שחובה על אדם לשחות בו, אם אינו רוצה לטבוע. וכך מעיד עלינו קוהלת (ד', ד') "וראיתי אני את כל עמל ואת כל כשרון המעשה כי היא קנאת איש מרעהו". לפיכך, אנשים שאינם יכולים "להגיע הרחק", מעמידים פנים שהם "משהו", ועל-פירוב על-ידי המעטת דמותו של הזולת או על-ידי טענה של קיפוח, אי-צדק וכיוצא באלה הקרויים בפנינו היום בשם "מנגנוני הגנה". ואנשים אלה מתסיסים ומתנכלים לאדם הכשרוני, המוצלח והמצליח בתוך האמיתות היחסיות של החברה. כך מכנה הזבלן את הסוס בשם בהמה גסה, על קבלו פרסות זהב כפרס על התנהגות של גבורה, כביכול. ודעתו נחה עליו רק כשחוזר לאורות המלך לאחר טלטולים ותלאות ונח על גב הסוס.

"אמנם, כעת מתברר לי הדבר משום מה זכה הסוס לקבל פרסות זהב" (הזבלן). וכך הם גם דבריה של המחט הסקאית, שבשבתה בתוך הביב, אמרה:

"נאה ועדינה אני יותר מדי בשביל העולם הזה. כמעט שאני יכולה להניח כי אמי יולדתי היא קרן שמש" (המחט הסקאית). ואותה מחט לא נשברה גם כשעברה עליה עגלת משא.

הרף תלאותיו של המשורר, לא אבדו לו תכונותיו הטובות ונהפוך הוא. הן לוטשו ועודנו. בכוחן יכול לראות גם את הצד הנעלה שבמטבע המציאות והאדם. ובתוקפן **עודנו רואה יעוד לאדם בחייו ודוקא יעוד נעלה: השאיפה לאושר הזולת.** מתעוררת השאלה: **איה מסתתר המשורר.** שלא לדבר על הסיפור "הברווזון המכוער", שהוא במוחש האוטוביוגרפיה שלו ושם הוא מגלה לנו גם צד של מהותו: "אבל הברבור לא נתגאה, שכן, ברי לבב לעולם אינם מתגאים" וצד זה של מהותו הופך להפשטה: הברווזון לא התגאה. כל ברי לבב שבבני אדם אינם מתגאים. לא רק הברווזון הוא המשורר. גם קומקום התה הוא הוא, ודוק: יש להבדיל בין גאוה ריקנית שאינה אלא כסות לריקנות פנימית לגאוה שהיא הכרת ערך פנימית, אמת של הנפש, והכרה **אובייקטיבית**, מעל לביקורת העצמית וכתוצאה חיובית ממנה. יתרונו זה של המשורר — קומקום התה, הוא האוטנציה שלו. "אני הנני הנדיב, השליט, אני

הוא משמש בתפקידים של טובת הכלל. וכל קיומו הוא בכך שיכול הוא לבוא באותם מקומות (שכונות הגויים) שהם סכנה לאדם מיושב. זה המישור האידיאלי הראשון. במישור המיסטי (והרי המהר"ל היה אחד ממבקשי גאולה שהיו לנו כל הדורות) משמש הגולם סמל לחומר שבאדם, סמל המוגבלות והסופיות, שרגע לפני סוף הנסיון — כשל בו. ודוק: התפרצותו של הגולם לשכונת הגויים היתה ביום הששי בין השמשות. בין שני עולמות: של חול ושל שבת. והרי ביהדות נמשלת השבת פעמים רבות לעולם הבא. הגולם הוא אפוא ביטוי לקוצר רוחו של האדם להתמיד בצפייה לנאוולה.

מביא ברכה לבני האדם הצמאים אשרי השוכח את עצמו בזולתו" (קומקום התה). וגם בסוף חייו, לאחר חייו הפיזיים, עדיין נשארת עצמיותו, אישיותו, יחודו. זו הנשמה. ופה אני מוטל כחרס ישן. אבל זכרונותי חיים בקרבי ואותם לא יוכל איש לגזול ממני" (שם).

המשורר נמצא בכל מהותו או בחלקיה, בכל אחת מיצירותיו. ובעיקר הוא נחבא בתוך קטני-עולם. הוא נמצא במרגנית, שצמחה בצדס של "פרחים יחסנים, מוקשים, שכלל שהמעוטו לתת ריח, כן הרבו לזקוף את ראשם בגאון" אבל השמש זרחה גם עליה והעניקה גם לה חום ואור. ודוקא עליה ירד העפרוני. והיא המגיעה לכלובו של הזמיר (שוב: מוטיב הפרח והשירה הבאים בסיפורי אנדרסן בכריכה אחת. ונמ" צא לאידך כי כמה וכמה מוטיבים מרוכזים בענין אחד). המשורר התגלגל גם בפשתן הנותן את "גוו למכיס" בנפוצו ועיבודו, על מנת להביא תועלת: "עתה אני מביא תועלת לעולם. היא חובתנו לעשות, כי היא מקור שמחתנו האמיתית" (הפשתן).

הטרגדיה של האדם שלא במקומו או לא בזמנו (במקורותינו: חוני המעגל, שישן שבעים שנה) היתה גם מנת חלקו של המשורר והיא בדרך כלל גורלו של הגאון בכלל: בחייו הוא חשוב כמות וכנגד זה הוא חי במיתתו (במהדורה של היחדות: "וצדיקים במיתתן קרויים חיים").

"מעשה באגורה אחת של כסף — כצאתה מבהיקה מבית יציקת המטבעות. אבל האגורה לא יצאה עמו — עליה היה לשוב ולהביא תועלת. מה טיבה של אגורה זאת — מזויפה היא, לא תצלח לכל" (אגורת הכסף). וכקומקום התה המכיר בערכו באמיתו הפנימית, מכירה גם אגורת הכסף בערכה. "פחד נפל עלי — ידע ידעתי כי מכסף טוב עשויה אני, כי צלולי נאה וצורת אמיתית" (שם).

נאמר לעיל, כי האידיאל של המשורר הוא להביא אושר לזולת. אבל, אידיאל לחוד ומציאות לחוד. לכאורה, אין אמת מוחלטת. כאן שוררת רק אמת יחסית. "אין אתה חשוב בעולם אלא במדה שהעולם מחשיב אותך" (שם). ושיבת האגורה לכבודה הראשון כמוה כהכרה שזכה בה הברווזון המכוער, סוף סוף: "האיש התבונן אלי מכל העברים ופתאום האירה בת צחוק את כל פניו. ואני הלא הסכנתי עד הנה, כי למראי קדרו כל פנים" (שם). והברווזון, כשהגיעה שעתו: "משהבחינו בו, עטו לקראתו סתורי נוצה. כן — הרגוני, הרגוני — ושלשלת הברבורים הגדולים שחו סביב סביב לו ולטפוהו במקוריהם" (הברווזון המכוער).

"טוב ילד מסכן וחכם". מאה שנה לאחר אנדרסן, אמר קנת גרהם (מחבר הספר "הרוח בערבי הנחל"): "— ילדים הם האנשים החיים היחידים, שנשארו לנו בעולם". וגם הנסיך של זה סנט אכסיפרי, גיבורו — ילד (הנסיך הקטן). הילד הוא זה שהבחין כי המלך הוא עירום וגם בברווזון המכוער — ילד הוא המבחין בו לראשונה: "כמה ילדים נכנסו לגן והשליכו לחם וגרגרים לתוך המים והפעוט שבהם קרא: הנה ברבור חדש" (הברווזון המכוער).

הנצח, עולם הבא של אנדרסן, הם היופי והשגרה, המתלבשים בסיפוריו בשיח השושנים ובזמיר (ופעם — הכנרית) והם שניהם בבואתו הפנימית של המשורר. יעוד חייו הוא להנאות את הזולת. והוא בז לאנשים האגואיסטיים החיים, מבלי לשנות דבר בעולם, מבלי לרצות לשנות דבר בעולם (השבלול ושיח הוורדים). בני אדם — זו דרכם — מוצאים רעיונות הבל לצדוק התנהגותם ואין הם מכוונים את התנהגותם לערכים נעלים אלא מגמדים ערכים נעלים ומתאימים אותם למידת מהותם. וכך מקנטר השבלול :

"ודאי לא הרבית לעסוק במחשבה — הוסיפה לעשות ורדים — הרשות בידי שיח אגוזי הלז לעשות אגוזים, בידי הפרות והצאן — לתת חלב" (שם). ודוק : המשורר מעמיד כאן את היופי כאחד הצרכים הבסיסיים והתזונתיים ביותר לגבי האדם : **אגוזים וחלב**, בעוד ש"תנובת" הוורד היא הריח והיופי, מושגים מופשטים. אולי מבוטא כאן בין השיטין הוויכוח הנצחי בשאלה, מה עדיף ; היפה או המועיל ! זה וכוח עתיק והדברים עתיקים. רעיון זה על תנובת הוורד נמצא גם בסיפור השכנים :

"ואז הופיע הזמיר לשיר אצל השושנים. הוא שר כי היופי הוא כאור החמה וכי יחיה לעולם" (שם).

כאמור, המשורר הוא הילד, הוא שיח הוורדים והוא גם הזמיר בעת ובעונה אחת, הוא גם פנס הרחוב הישן שקבל ימתנות הרוח והירח והכוכב.

בביקורתו הגאונית, אין המשורר יכול לפסוח על מוסד הנשואין כאחד מעמודי היסוד של החברה האנושית. אין כמעט סיפור בסיפוריו שאינו מעלה נושא זה ; "מבכור פרעה עד בכור השפחה". כרומניסטן מובהק, הוא "מחתן" בני מלכים ; מלכתחילה — בבנות מלכים, כערכם ; הכל לפי מה שזכה אדם. אבל כבכל אגדה וסיפורים מצוי גם מומנט ההפתעה. לכן יש שגם אחד מ"עמך" זוכה והוא בהיכלי מלך. כמובן, בזכות תכונה מסוימת שבו : גבורה, חכמה כוחה של אהבה ואף — עזות סתם (התיבה המעופפת) ויש באותו נושא גם פואנטות וגם טרגיקות. חייל הבדיל נפגש עם הרקדנית — בתנור. כשלבנו מומנס, על סף הגמר. ובמקום שצריכים הדברים להתחיל לכאורה, שם הם מסתיימים. והאהבה כבדת המחיר של הסירונית לבן המלך : "את היא, שהצלתני כשהייתי נוטל חי ולא חי על החוף. והוא חבק בזרועותיו את כלתו המסמיקה" (הסירונית הקטנה). ואותו נסיך, האחד בסיפורי אנדרסן שעמד בביקורת : "ועתה צעד נכחו במלבושי נסיכים — עד שמאליה החור תה הנסיכה קידה — יקירתי, אמר : עכשו אני בז לך" (רועה החזירים). ומה שלא ארע לחרוט שחזר אחר הכדורית : "הה, אמר באנחה, בקן הסנני היא נמצאת ועם הסנוני התחתנה. — הדבר הזה שנאותה לזולתו" (החרוט והכדורית). אלא שלבסוף פגש בה, לאחר תלאי תלאות, בערמת אשפה והיא דהויה ובלויה מרוב גשמים ושנים ש"ירדו" עליה במרזיבה. אכן, זה אנושי מאד ולא חרוטי. והנשואין הלא-מוצלחים של הזבלן ורברנותו של הצוארון וטרזנותו של הפרפר, שנשאר בלא אשה "כי הרבה לבקש".

שהיה ויצא. כשיצא — הפך פניו לכרם ונסתכל בו ואמר: כרם, כרם. מה טוב אתה ומה טובים פירותיך. כל מה שיש בך, נאה ומשובח. אבל מה הנאה ממך? כשם שנכנסים לתוכך כך יוצאים. כך הוא העולם הזה". כך יכלו להיות פני הדברים, אלמלא האידאה — האמונה שלנו בעולם הבא, ששם ואז מתקנים כל העוותים והאדם נעשה מפויס. וכדי שנדע מה כחה של אידאה — אמונה זו בעולם הבא, מדגיש לפנינו המדרש את המלים: **כך הוא העולם הזה**. אבל יש לרוב מדרשים אחרים, המדברים גם בשבחו של העולם הזה. בבלי ערובין דף נ"ד ע"א: "אמר ליה שמואל לרב יהודה: שנא, חטוף ואכול, חטוף ואישתי, דעלמא דאזלינן מיניה, כהילולא דמי". לגבי אנשים גדולים, הסופיות של האדם בעולמו אינה מיאשת אותו ונהפוך הוא: היא מעניקה לחיים כאן ועכשו את **מימד העומק** ומעלה ערכו של כל פרור של טובה והנאה והוא לומד לשמור בכל מה שניתן במותר (בבלי מסכת עירובין דף י"ג ע"ב).

מהי אפוא היהדות, לפי הגישות השונות האלה לגבי ה"חיים"; פסימיסטית או אופטימיסטית? היהדות פסימיסטית היא בטווח קרוב ואופטימיסטית בטווח רחוק. אילו היתה רק אופטימיסטית — לא היתה אידאה, השקפת עולם שיוכלו אנשים ודורות ללכת לאורה, אילו היתה רק פסימיסטית, לא היתה בת קיים בתנאים שזומנו לעמנו בתוקף יעודנו וגורלנו. וכיצד היא מצליחה להיות אופטימיסטית? לאור האידאה — האמונה **בעולם הבא ובימות המשיח**, שכל אדם ואדם מישראל לא רק יכול אלא אף חייב להיות שותף פעיל בהגשמתם ובקרובם. זה האתגר החנוכי הגדול, זה היעוד המעודד לעשות ולפעול ולשאוף ומבטיח לכל אחד ואחד את חלקו ואת מקומו, זה הגשר בין עבר ועתיד שלנכחם ממילא מצטמצמת המציאות של ההווה וגם — הרע שבו ומשהיא (המציאות של ההווה) נעשית בתחלוף, פג הרבה מן המתח של הסילוף שבה, שהרי גם זה יעבור.

ספרים טובים חיים וקיימים

כשמש,

כירח

וככוכבים.

ר' בנימין